

TRANSFORMACJE
W SZTUCE POLSKIEJ
PO 1989

ANNA MARKOWSKA

Wstęp

Dość powszechnie panuje pogląd, że niepodległość kraju nie przyczyniła się do zmian w sztuce. Mówi się, że Polacy wywalczyli wielkie pole wolności już po Październiku. Choć najpierw stało się to w oparciu o modernistyczną autonomię, to w kolejnej dekadzie poszerzono pole o powstałą wówczas sztukę krytyczną, a w następnej, po stanie wojennym, zerwany został zupełnie uwierający konsensus z władzą. W takiej perspektywie następujące po 1989 roku zmiany polityczne traktować można jedynie jak wisienkę na torcie. Czy jednak faktycznie zupełnie inny kontekst polityczny i ekonomiczny, wymuszający zmiany w mentalności i obyczajach można traktować z podobną niefrasobliwością? Na dodatek, spotkać się można dość często z innym poglądem, również deprecjonującym rolę niepodległości. W tej perspektywie ideologiczne ograniczenia i cenzura wymuszają staranniejszą formę oraz inteligentniejszą zawartość; artysta ma bowiem mur od którego się odbija i który kształtuje, a to udoskonala jego wypowiedź. Dzisiaj tego muru brak, więc poziom sztuki w wolnym kraju spikował ostro w dół.

W ćwierć wieku po wolnych wyborach czas spojrzeć na sztukę po 1989 roku inaczej: nowa sytuacja stworzyła nowe pole działania, inną odpowiedzialność twórcy, odmienne horyzonty. Naszą tezę jest, że wolność artysty w niepodległym kraju ma wpływ na kształt sztuki. Dzięki przemianie ustrojowej, narodzinom demokracji i zniesieniu cenzury artyści zyskali możliwość wyrażania krytycznej oceny sytuacji politycznej. Na mapie problemów artystycznych pojawiły się zupełnie nowe zagadnienia: zaczęto poruszać problemy społeczne, takie jak sprawiedliwość, różnice

tożsamości, dyskryminacja, wykluczenie, a ponadto zagubienie, wstyd, czy niemożność odnalezienia swego miejsca w rzeczywistości. Pojawiła się sztuka przepisująca na nowo polską historię a źródłem krytyki stał się raczkujący kapitalizm, konsumpcjonizm czy instytucjonalizm. Mocny stał się głos międzygatunkowej solidarności oraz zwrot ku sztuce ekologicznej. Pojawiła się również w szerszym zakresie sztuka kampowa, a strategiami artystycznymi stały się bluźnierstwo, skandal, gwiazdorstwo. Okazało się nieoczekiwanie, że istnieje cenzura prewencyjna, artysta (konkretnie: artystka) może zostać narażony na trwający 8 lat, dewastujący proces sądowy, a w drodze do sądu może być bezkarnie i bynajmniej nie metaforycznie opluwany przez ludzi, którzy jej sztuki nigdy nie widzieli. Pojawił się problem utraty lokalnej specyfiki, w związku z wchłanianiem wszystkiego przez globalny art world. Dramatycznie wzrósł przeto problem budowania lokalnej hierarchii wartości, gdyż ukryta fala neokolonializmu zdaje się dyktować Polakom z zewnątrz, w oparciu jedynie o kryteria komercyjne, kto jest wielkim artystą. W międzyczasie zmieniła się mapa Europy, a dostępność internetu oraz komunikacji lotniczej spowodowała, że bliżej nam nie tylko do Hiszpanii i Wysp Brytyjskich, ale także do Chin czy Japonii.

*Transformacje w sztuce polskiej po 1989 - to tytuł sesji naukowej jaka odbyła się w Galerii Labirynt w Lublinie w grudniu 2014. Chcąc utrwalić lubelską dyskusję zapraszamy do jej kontynuacji na łamach *Sztuki i Dokumentacji*.*

TRANSFORMATIONS
IN POLISH ART AFTER
1989

ANNA MARKOWSKA

Introduction

It is quite commonly believed that the country's independence did not contribute to changes in art. It is said that Polish people gained a large degree of freedom already after October 1956. Although at first the freedom was based on modernist autonomy, in the next decade it was expanded to include critical art, which then came into existence, and in the decade following the martial law the chafing consensus with the authorities was completely severed. In such a perspective political changes after 1989 can be treated only as icing on the cake. But in fact, can a completely different political and economical context forcing changes in mentality and traditions be treated so lightly? In addition, another view, also depreciating the role of independence, can be encountered quite frequently. In this perspective ideological limitations and censorship compel a more careful form and more intelligent content; an artist has a wall that they rebound from and that shapes them, which perfects their expression. Today there is no such wall, so the level of art in the free country has plummeted.

A quarter of a century after the free elections it is time to look at the post-1989 art in a different way: the new situation formed a new field of activity, a different responsibility of the author, diverse horizons. Our thesis is that the freedom of an artist in an independent country has influence on the shape of art. Thanks to the regime change, the birth of democracy and abolition of censorship artists gained an opportunity to critically evaluate the political situation. The map of artistic problems started featuring completely new issues - social problems such as justice, identity differences, discrimination, exclusion, as well

as being lost, shame or inability to find one's own place in reality began to be taken up. Art that rewrites Polish history appeared. Budding capitalism, consumerism and institutionalism became sources of criticism. The voice of trans-species solidarity and the turn to ecological art intensified. Camp art became more popular and blasphemy, scandal and stardom turned into artistic strategies. Unexpectedly, it turned out that preventive censorship exists, that an artist (specifically a female artist) may be subject to a devastating eight-year long trial, and on their way to court can be with impunity and in no way metaphorically spit on by people who had never seen their art. The problem of losing local specificity emerged because the global art world absorbs everything. Thus the problem of building local value hierarchy increased dramatically because the hidden wave of neocolonialism seems to be dictating to Poles who is a great artist based only on commercial criteria and from the outside. Meanwhile, the map of Europe has changed, and the availability of Internet and airline communications brought us closer not only to Spain and Great Britain but also to China and Japan.

Transformations in Polish art after 1989 is the title of a scientific session that took place in the Labirynt Gallery in Lublin in December of 2014. In order to consolidate the Lublin discussion, we would like to invite you to continue it in *Art and Documentation*.